PRACE NAUKOWE UNIWERSYTETU EKONOMICZNEGO WE WROCŁAWIU
RESEARCH PAPERS OF WROCŁAW UNIVERSITY OF ECONOMICS nr 527 ● 2018

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

Andrzej Pawlik, Paweł Dziekański
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
e-mail: andrzej.pawlik@ujk.edu.pl

KONKURENCYJNOŚĆ POWIATÓW WYBRANYCH WOJEWÓDZTW POLSKI WSCHODNIEJ

COMPETITIVENESS OF TOWNSHIPS IN SELECTED PROVINCES OF EASTERN POLAND

DOI: 10.15611/pn.2018.527.18
JEL Classification: O11, O18, R11, R12, R58

Streszczenie: Podobnie jak w innych krajach, tak i w Polsce najważniejszą rolę spełnia gmina jako podstawowa jednostka terytorialna posiadająca największy zakres kompetencji. Kompetencje przypisane powiatom mają charakter uzupełniający. Samorządy terytorialne, poprzez stymulowanie rozwoju lokalnego i poprawę jakości świadczonych usług publicznych, przyczyniają się do osiągania spójności w wymiarze terytorialnym. Celem artykułu jest ocena poziomu konkurencyjności powiatów wybranych województw Polski Wschodniej z wykorzystaniem miary syntetycznej. Uwzględniając dostępność i porównywalność danych oraz kryteria statystyczne, przyjęto zmienne opisujące: sytuację finansową, gospodarkę i infrastrukturę jednostek. Analizy przeprowadzono w układzie powiatów województw: świętokrzyskiego, podkarpackiego i lubelskiego w latach 2008, 2010 i 2016.

Słowa kluczowe: finanse, konkurencyjność, powiat, rozwój lokalny, wskaźnik syntetyczny.

Summary: Similar to other countries, municipalities play the most important role in Poland as a basic territorial unit with the largest range of competences. The competences assigned to townships are complementary. Local governments, by stimulating local development and improving the quality of provided public services, contribute to the achievement of cohesion in the territorial dimension. The aim of the article is to assess the level of competitiveness of townships in chosen regions of Eastern Poland with the use of the synthetic measure. Taking into account the availability and comparability of data as well as statistical criteria, there were chosen variables describing: financial situation, economy and infrastructure of units. Those analyzes were carried out in the townships of provinces: Świętokrzyskie, Podkarpackie and Lubelskie in the years 2008, 2010 and 2016.

Keywords: finance, competitiveness, township, local development, synthetic index.

1. Wstęp

Podobnie jak w innych krajach, tak i w Polsce najważniejszą rolę spełnia gmina jako podstawowa jednostka terytorialna posiadająca największy zakres kompetencji. Kompetencje przypisane powiatom mają charakter uzupełniający. Samorządy terytorialne, poprzez stymulowanie rozwoju lokalnego i poprawę jakości świadczonych usług publicznych, przyczyniają się do osiągania spójności w wymiarze terytorialnym. Samorząd terytorialny w nowym paradygmacie rozwoju regionalnego pełni funkcję kreacyjną dynamiki lokalnej gospodarki, która stanowi zbiór podmiotów gospodarujących na danym terenie. Zdaniem I. Pietrzyk można mówić o wyłanianiu się polityki regionalnej „trzeciej generacji" opartej na uterytorialnionych koncepcjach rozwoju, nakierowanych głównie na otoczenie niematerialne, tzn. stymulowanie i promowanie powiązań sieciowych [Pietrzyk 2000, s. 26, 36].

Celem artykułu jest ocena konkurencyjności i poziomu rozwoju powiatów wybranych województw Polski Wschodniej z wykorzystaniem miary syntetycznej. Uwzględniając dostępność i porównywalność danych oraz kryteria statystyczne, przyjęto zmienne opisujące sytuację finansową, gospodarkę i infrastrukturę jednostek. Analizy przeprowadzono w układzie powiatów województw: świętokrzyskiego, podkarpackiego i lubelskiego.

2. Metoda badawcza

Przyjęta metoda badań zakładała wyznaczenie odpowiednich cech, które będą w sposób merytoryczny i możliwie najlepiej odzwierciedlać konkurencyjność powiatów. Dokonując doboru cech, kierowano się tym, by charakteryzowały się one [Gorzelak 1979, s. 17-27]: istotnością z punktu widzenia analizowanych zjawisk, jednoznacznością i precyzyjnością zdefiniowania, wyczerpywalnością zakresu zjawiska, logicznością wzajemnych powiązań, zachowaniem porównywalności reprezentacji zjawisk cząstkowych, mierzalnością – w sensie możliwości liczbowego wyrażania poziomu cech oraz dostępnością i kompletnością informacji statystycznych dla wszystkich obiektów [Śmiłowska 1997, s. 85].

W analizie preferowano zmienne o wartościach względnych, gdyż uwzględnianie wielu mierników w wartościach bezwzględnych mogłoby prowadzić do zafałszowania wyników [Młodak 2006, s. 261].

W przeprowadzonej analizie wykorzystano wyselekcjonowane cechy charakteryzujące konkurencyjność powiatów. Zostały one podzielone na trzy komponenty – grupy charakteryzujące odmienne obszary składające się w sumie na charakterystykę konkurencyjności powiatów, a są to finanse, gospodarka i infrastruktura.

W ramach tak wyznaczonych komponentów ustalono cechy statystyczne, które charakteryzując dany komponent, interpretowały konkurencyjność powiatów. Z uwagi na przedmiot analizy podstawowym kryterium wyboru cech do dalszych

badań było spełnienie wymogu istotności, czyli uwzględnienie zmiennych reprezentujących merytorycznie badane zjawisko [Pawlik 2014, s. 94]. Z punktu widzenia struktury badań kierowano się zasadą merytorycznej istotności dla poszczególnych wyróżnionych komponentów dotyczącej konkurencyjności powiatów. Wyboru zmiennych dokonano, wykorzystując dostępne pozycje literatury i różnorodne podejścia badawcze. Wybrano 44 cechy statystyczne, które zgrupowano w trzech komponentach: finanse, gospodarka i infrastruktura. Dla analizowanych cech w celu zapewnienia istotności i rozłączności przeprowadzono odpowiednie działania weryfikacyjne polegające na określeniu zmienności (obliczono współczynnik zmienności [Dziekański 2015, s. 262]) oraz korelacji pomiędzy wszystkimi zmiennymi (wg metody odwróconej macierzy korelacji). Liczba cech statystycznych ograniczona była w dużej mierze ich dostępnością. Jako materiał źródłowy wykorzystano dane z Bazy Danych Lokalnych GUS za lata 2008, 2010 i 2016. Niestety ograniczone rozmiary artykułu nie pozwalają na pełne zaprezentowanie cech i toku badań.

3. Infrastruktura i finanse podstawą konkurencyjności powiatów

Przemiany społeczno-gospodarcze zachodzące w Polsce szczególną rolę przypisują infrastrukturze (technicznej i społecznej), zlokalizowanej w małych miastach oraz na obszarach wiejskich. W procesie rozwoju obszarów wiejskich infrastruktura stanowi jeden z elementów tworzenia działalności gospodarczej, warunkuje jej zakres, strukturę i przestrzenne rozmieszczenie. Poziom infrastruktury może decydować o atrakcyjności bądź nieatrakcyjności powiatu, a więc stanowić o szansach lub barierach jego dalszego rozwoju. Infrastruktura jako czynnik aktywizujący postęp społeczno-gospodarczy jest jednocześnie jednym z ważnych wyznaczników warunków życia ludności. Dlatego ważnym punktem analiz ilościowych były m.in. następujące zmienne: zasoby mieszkaniowe, korzystający z instalacji: wodociągowej, kanalizacyjnej, gazowej i ich sieć rozdzielcza czy też korzystający z oczyszczalni.

Podstawą działania jednostek samorządu terytorialnego oraz warunkiem realizowania nałożonych ustawowo zadań są posiadane zasoby finansowe. Zakres środków finansowych, jakimi dysponują poszczególne powiaty, jest nieadekwatny w stosunku do coraz liczniejszych potrzeb związanych z organizowaniem i realizacją zadań bieżących, jak i prorozwojowych.

Kondycja finansowa powiatu to stan jego finansów w określonym (badanym) przedziale czasowym. O poziomie tej kondycji świadczy m.in. zdolność do osiągania równowagi budżetowej czy też powiększania majątku. Do analizy sytuacji finansowej wykorzystuje się m.in. takie parametry, jak: poziom dochodów, samodzielność finansowa, wielkość wydatków inwestycyjnych, zdolność do pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych, osiągany wynik finansowy. Wykorzystanymi w tej części badań były odpowiednio dobrane zmienne, jak na przykład: dochody bieżące, dochody własne, dochody z majątku, PIT, CIT, dotacje, subwencje, nadwyżka operacyjna, dług publiczny, wydatki ogółem, wydatki inwestycyjne,

wydatki na oświatę, wydatki na zdrowie, na administrację i bezpieczeństwo, wynagrodzenia, stopa bezrobocia, prowadzący działalność, liczba aptek, liczba bibliotek czy przychodni.

Dzięki ocenie sytuacji finansowej powiatu jest możliwe kontrolowanie stanu i rozwoju finansów samorządowych, a także analiza i diagnoza następstw finansowych działań i realizowanych zadań. Warto podkreślić, że celem oceny sytuacji finansowej powiatu jest: „sporządzenie charakterystyki ilustrującej działalność prowadzoną przez jednostkę samorządu terytorialnego, która pozwala na dokonanie oceny osiągniętych efektów, wykrycie i ustalenie czynników mających wpływ na realizacje podjętych przedsięwzięć i realizowanych zadań, określenie przewidywanych wyników, (...), ułatwienie podejmowania decyzji zarządczych (...)" [Filipiak 2006, s. 138-139].

4. Konkurencyjność powiatów: świętokrzyskiego, podkarpackiego i lubelskiego

Konkurencyjność gospodarki regionalnej i jej zdolność do trwałego rozwoju zależą nie tylko od lokalizacji tradycyjnych czynników: ziemi, kapitału i pracy, ale głównie od wiedzy i umiejętności jej praktycznego wykorzystania. Istotne znaczenie w rozwoju powiatów odgrywają współcześnie tzw. endogeniczne czynniki wzrostu, w tym poziom kwalifikacji społeczności regionalnej i lokalnej. Wyniki osiągane przez organizacje publiczne zależą przede wszystkim od kwalifikacji i umiejętności oraz motywacji i wysiłku zatrudnionych w nich pracowników, a także od właściwego ukształtowania struktur organizacyjnych umożliwiających dobre wykonywanie pracy. Konkurencja w układach lokalnych ma zgoła odmienny wymiar niż ten charakteryzujący chociażby sektor przedsiębiorstw prywatnych, co wynika z profilu działalności gmin, powiatów czy województw [Szewczuk, Kogut-Jaworska, Zioło 2011, s. 257].

Konkurencyjność jednostek samorządu terytorialnego można zdefiniować jako stały proces konkurowania pomiędzy władzami publicznymi. Konkurowanie to dzieli się na pośrednie i bezpośrednie. Pierwsze uznać można jako istnienie lub tworzenie warunków otoczenia lokalnego lub regionalnego dla przedsiębiorstw w nim prosperujących, które pozwolą im na wygenerowanie przewagi konkurencyjnej w elementach działalności gospodarczej pozostającej poza kontrolą ich działania. Konkurencyjność jednostek samorządu terytorialnego można rozpatrywać w kategoriach społecznych, geograficznych, finansowych, jak również gospodarczych, ze szczególnym wyodrębnieniem czynników infrastrukturalnych [Broniek 2013, s. 33].

Konkurencyjność jednostki samorządu terytorialnego kształtują mierniki o charakterze finansowym, ekonomicznym, infrastruktury technicznej gminy, infrastruktury społecznej, porządku i bezpieczeństwa publicznego, ładu przestrzennego i ekologicznego. Na konkurencyjność wpływ mają także: poziom wzrostu go-

spodarczego, bezrobocia, stopa inflacji i ogólna sytuacja społeczno-gospodarcza. Zasoby finansowe stanowią niezbędną podstawę działalności finansowej jednostki. Polityka finansowa jednostki samorządu terytorialnego polega na pozyskiwaniu odpowiednich środków finansowych, które umożliwiają realizację nałożonych na nią zadań [Ossowska, Ziemińska 2010, s. 73-85]. Skuteczne zarządzanie finansami jednostki warunkuje jej rozwój i konkurencyjność oraz zabezpiecza realizację potrzeb jej mieszkańców. Podstawowymi źródłami finansowania zadań realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego są dochody własne, dotacje celowe i subwencje. Dochody własne samorządu są uzależnione od sytuacji gospodarczej w skali lokalnej. Wielkość dochodów własnych samorządu świadczy o zamożności jednostki, a także o samodzielności finansowej i niezależności od transferów z budżetu państwa. Konkurencyjność oznacza synergię zasobów materialnych i intelektualnych wynikających między innymi z infrastruktury, innowacyjności i przedsiębiorczości [Szymla 2000]. Konkurencyjność regionu to także jego zdolność do wytwarzania trwałego wzrostu wartości dodanej i wynikającego stąd wzrostu regionalnego dobrobytu. Prawdziwa konkurencyjność regionalna ma miejsce tylko wtedy, gdy osiągany jest trwały wzrost we wskaźnikach wykorzystania zasobów pracy, które przyczyniają się do zwiększenia ogólnego poziomu życia [Huggins 2003].

Konkurencyjność można rozpatrywać w dwóch odmiennych wymiarach, tj.: statycznym (*ex post*), będącym pewnym zestawem cech określonego obiektu, jakie opisują jego konkurencyjność w danym momencie; dynamicznym (*ex ante*), będącym ujęciem stanów rozwoju jego konkurencyjności wraz z upływem czasu [Gorynia 2009]. W pierwszym przypadku konkurencyjność jest wyrazem bieżącej pozycji rynkowej, zdobytej w rezultacie procesu konkurowania, natomiast w drugim oznacza pozycję perspektywiczną (przyszłą), która wynika z potencjału konkurencyjnego i zastosowanej strategii działania obiektu w stosunku do rywali [Gorynia 2009, s. 48].

Wykorzystując materiał źródłowy 44 cech statystycznych w latach 2008, 2010 i 2016, zgrupowany w trzech komponentach: finanse, gospodarka, infrastruktura, obliczono metodą bezwzorcową syntetyczny wskaźnik konkurencyjności powiatów – tabela 1 (miarę syntetyczną wyliczono oddzielnie dla powiatów grodzkich i ziemskich).

Na podstawie przeprowadzonej analizy danych statystycznych i obliczenia syntetycznego wskaźnika konkurencyjności skonstruowano ranking powiatów najbardziej konkurencyjnych w latach 2008, 2010 i 2016. Wskaźnik został znormalizowany do wartości większej od 0 i do mniejszej od 1, tak aby przyjmował wartość 0 dla powiatu o najniższej konkurencyjności, a wartość 1 dla powiatu o najwyższym poziomie konkurencyjności w danym roku. Powiaty zostały podzielone na cztery grupy: A) 0,59-0,37 – liderów aktywności rozwojowej, czyli te, które wykazywały się najwyższym poziomem konkurencyjności; B) 0,36-0,32 – powiaty aktywne; C) 0,31-0,29 – powiaty, które w badanym okresie wykazały się średnią konkurencyj-

Tabela 1. Wskaźnik syntetyczny – konkurencyjności powiatów (w tym 9 miast na prawach powiatu – powiaty grodzkie) województw: świętokrzyskiego, podkarpackiego i lubelskiego w latach 2008, 2010, 2016

Grupa	2008	2010	2016
1	2	3	4
1	Kielce 0,57 Lublin 0,56 Rzeszów 0,56 Krosno 0,54 Zamość 0,48 Chełm 0,45 Tarnobrzeg 0,42 Przemyśl 0,41 Biała Podlaska 0,39 stalowowolski 0,38 skarżyski 0,38 łęczyński 0,37 rzeszowski 0,37 ostrowiecki 0,37 starachowicki 0,37 puławski 0,36	Kielce 0,56 Lublin 0,52 Krosno 0,52 Rzeszów 0,52 Zamość 0,48 Chełm 0,45 Tarnobrzeg 0,43 Przemyśl 0,42 Biała Podlaska 0,39 rzeszowski 0,38 skarżyski 0,36 starachowicki 0,36 dębicki 0,35 stalowowolski 0,35 puławski 0,34 łańcucki 0,34 mielecki 0,34	Rzeszów 0,59 Lublin 0,57 Krosno 0,56 Kielce 0,56 Zamość 0,51 Chełm 0,46 Przemyśl 0,44 Biała Podlaska 0,43 Tarnobrzeg 0,42 rzeszowski 0,39 stalowowolski 0,39 skarżyski 0,39 starachowicki 0,39 mielecki 0,38 puławski 0,37 dębicki 0,37 łańcucki 0,37 kielecki 0,37
2	dębicki 0,35 łańcucki 0,35 jarosławski 0,34 mielecki 0,34 sanocki 0,34 kielecki 0,33 staszowski 0,33 jasielski 0,32 kolbuszowski 0,32 krośnieński 0,32 tarnobrzeski 0,32 buski 0,32 sandomierski 0,32 biłgorajski 0,31 świdnicki 0,31 bieszczadzki 0,31 leżajsk 0,31 lubaczowski 0,31 przeworski 0,31 ropczycko-sędziszowski 0,31 opatowski 0,31	jarosławski 0,33 ostrowiecki 0,33 jasielski 0,32 krośnieński 0,32 sanocki 0,32 kielecki 0,32 staszowski 0,32 lubelski 0,31 łęczyński 0,31 świdnicki 0,31 kolbuszowski 0,31 leżajski 0,31 przeworski 0,31 tarnobrzeski 0,31 buski 0,31 sandomierski 0,31	jarosławski 0,36 sanocki 0,36 ostrowiecki 0,36 jasielski 0,35 kolbuszowski 0,35 krośnieński 0,35 tarnobrzeski 0,35 świdnicki 0,34 leżajski 0,34 buski 0,34 konecki 0,34 biłgorajski 0,33 lubelski 0,33 łukowski 0,33 przeworski 0,33 ropczycko-sędziszowski 0,33 sandomierski 0,33 staszowski 0,33 włoszczowski 0,33

Tabela 1, cd.

1	2	3	4
3	łukowski 0,3 konecki 0,3 kraśnicki 0,29 lubelski 0,29 niżański 0,29 jędrzejowski 0,29 włoszczowski 0,29 opolski 0,28 rycki 0,28 tomaszowski 0,28 leski 0,28 pińczowski 0,28	biłgorajski 0,3 ropczycko-sędziszowski 0,3 łukowski 0,29 bieszczadzki 0,29 leski 0,29 lubaczowski 0,29 strzyżowski 0,29 konecki 0,29 włoszczowski 0,29 janowski 0,28 kraśnicki 0,28 niżański 0,28 jędrzejowski 0,28 pińczowski 0,28	niżański 0,32 kraśnicki 0,31 łęczyński 0,31 bieszczadzki 0,31 leski 0,31 lubaczowski 0,31 janowski 0,3 opolski 0,3 rycki 0,3 tomaszowski 0,3 przemyski 0,3 jędrzejowski 0,3 pińczowski 0,3
4	janowski 0,27 krasnostawski 0,27 lubartowski 0,27 bialski 0,26 włodawski 0,26 brzozowski 0,26 przemyski 0,26 strzyżowski 0,26 parczewski 0,25 radzyński 0,25 zamojski 0,25 hrubieszowski 0,24 chełmski 0,23 kazimierski 0,23	krasnostawski 0,27 opolski 0,27 rycki 0,27 tomaszowski 0,27 bialski 0,26 lubartowski 0,26 radzyński 0,26 brzozowski 0,26 przemyski 0,26 opatowski 0,26 włodawski 0,25 parczewski 0,24 zamojski 0,24 chełmski 0,22 hrubieszowski 0,22 kazimierski 0,22	krasnostawski 0,29 parczewski 0,29 brzozowski 0,29 strzyżowski 0,29 opatowski 0,29 bialski 0,28 lubartowski 0,28 radzyński 0,28 włodawski 0,28 zamojski 0,27 chełmski 0,26 hrubieszowski 0,26 kazimierski 0,25

Źródło: opracowanie własne.

nością oraz D) 0,28-0,22 – powiaty o bardzo niskiej konkurencyjności. Z przeprowadzonej analizy w 2008, 2010 i 2016 roku wynika duże zróżnicowanie w poziomie konkurencyjności poszczególnych powiatów w skali województw: świętokrzyskiego, podkarpackiego i lubelskiego, a także nieznaczna poprawa wartości wskaźnika w porównaniu do roku 2008. W badanym okresie można zauważyć szeroką rozpiętość wartości wskaźnika. Dla porównania w 2016 roku najwyższą wartość wskaźnika zanotowano w Rzeszowie – 0,59, podczas gdy wartość najniższa wynosiła 0,25 w powiecie kazimierskim (świętokrzyskie). W 2008 roku przewodziły miasta na prawach powiatu: Kielce, Lublin, Rzeszów, Krosno, Zamość, Chełm, Tarnobrzeg, Przemyśl i Biała Podlaska. W grupie A były jeszcze 3 powiaty z województwa świętokrzyskiego. W 2010 roku nadal grupie liderów aktywności rozwojowej przewodzą Kielce i Lublin, ale pojawia się więcej powiatów z województwa podkarpackiego.

Ze sporządzonego rankingu powiatów wybranych województw Polski Wschodniej w latach 2008, 2010 i 2016 wynika, iż większość powiatów utrzymuje swoją pozycję względem tych lepiej rozwiniętych. Oznacza to pogłębianie się przestrzennych nierówności rozwoju, a tym samym konkurencyjności. Należy podkreślić aktywność miasta Rzeszowa, który stał się najkonkurencyjnieszym powiatem w 2016 roku. Na uwagę zasługuje jednak fakt, że w 2016 roku spadła konkurencyjność miasta Kielce, a wśród najsłabszych powiatów (w ostatnim kwartylu) są 4 ze świętokrzyskiego. Podsumowując dane zawarte w tabeli 1, można zauważyć, że miasta na prawach powiatu: Rzeszów, Lublin, Krosno, Kielce, Zamość, Chełm, Przemyśl, Biała Podlaska i Tarnobrzeg w 2016 roku, pełniąc szczególną rolę w województwie (największa liczba ludności, największa liczba zadań i kompetencji), stanowią najbardziej konkurencyjne powiaty w swoich województwach. Podkreślić jednak należy, że miasta na prawach powiatu stanowią całkowicie odmienną kategorię jednostek samorządu terytorialnego i najwłaściwsza wydaje się analiza porównawcza w grupie innych miast na prawach powiatu, którą autorzy również podejmą w swoich badaniach.

Tabela 2. Zróżnicowanie miary syntetycznej – konkurencyjności powiatów

Wyszczególnienie	Powiaty grodzkie			Powiaty ziemskie		
Lata:	2008	2010	2016	2008	2010	2016
Średnia	0,49	0,48	0,50	0,30	0,30	0,32
Odchylenie standardowe	0,07	0,06	0,07	0,04	0,04	0,04
Współczynnik zmienności	0,15	0,12	0,13	0,13	0,12	0,11
Min	0,39	0,39	0,42	0,23	0,22	0,25
Max	0,57	0,56	0,59	0,38	0,38	0,39
Rozstęp	0,18	0,17	0,17	0,15	0,16	0,14
Kwartyl 1	0,42	0,43	0,44	0,27	0,27	0,30
Kwartyl 2	0,48	0,48	0,51	0,31	0,29	0,33
Kwartyl 3	0,56	0,52	0,56	0,33	0,32	0,35
Skośność	−0,08	−0,11	−0,06	0,17	−0,02	0,11

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z tabeli 1.

Analiza zróżnicowania miary syntetycznej konkurencyjności wskazuje, iż w 2016 r., w stosunku do 2008 r., stopień zróżnicowania powiatów był stabilny (odchylenie standardowe 0,04 – powiaty ziemskie, 0,07 – powiaty grodzkie), przy jednoczesnym niewielkim spadku rozstępu z 0,15 w 2008 r. do 0,14 w 2016 roku w powiatach ziemskich) i odpowiednio z 0,18 do 0,17 – w powiatach grodzkich. Niewielkie też są zmiany wskaźnika zmienności od 0,17 do 0,13. W badanych latach rozkład wartości miary syntetycznej charakteryzował się asymetrią prawostronną, co można interpretować jako fakt, iż powiaty charakteryzowały się słabym poziomem konkurencyjności, ale wyższym od przeciętnej miary syntetycznej (zob. tabela 2). Podobne wielkości miary syntetycznej zawarte w tabeli 2 wskazują na stabilność przestrzenną badanych obiektów oraz ich podobne reagowanie na zmiany koniunktury w Polsce.

Miara syntetyczna ma za zadanie wsparcie procesu decyzyjnego, umożliwia wskazanie słabszych i mocniejszych obszarów działania jednostki oraz ocenę dysproporcji między poszczególnymi obiektami czy też skuteczność zastosowanych instrumentów rozwoju i gospodarki finansowej.

5. Podsumowanie

Zastosowana metoda pozwoliła na porównanie stopnia konkurencyjności jednej jednostki względem drugiej. Wartość miary uzależniona była liczbą i rodzajem przyjętych zmiennych do badania (przyjęto 44 zmienne). Służąc władzom samorządowym regionu do oceny skuteczności zastosowanych w przeszłości instrumentów rozwoju, potwierdza konieczność wprowadzania zmian i postawienia na innowacje, które mogą stać się podstawą rozwoju gospodarki opartej na wiedzy. Umożliwiła także przedstawienie hierarchizacji i ocenę dysproporcji między poszczególnymi powiatami Polski Wschodniej. Konstrukcja zastosowanego wskaźnika nie jest idealna, jednak zapewnia on dużą porównywalność badanych jednostek, a wiarygodność i zakres czasowy wykorzystanych danych pozwalają na sformułowanie ostrożnych wniosków i uogólnień. Zaproponowany wskaźnik może być też punktem wyjścia do dalszych badań uwzględniających węższą grupę badanych jednostek, np. miast na prawach powiatu.

Rysunek 1 przedstawia poziom konkurencyjności wybranych województw Polski Wschodniej: świętokrzyskiego, podkarpackiego i lubelskiego. Wysoka wartość wskaźnika konkurencyjności (kolor żółty) wskazuje na położenie miast na prawach powiatu: Rzeszowa, Lublina, Krosna, Kielc, Zamościa, Chełma, Przemyśla, Białej Podlaskiej i Tarnobrzega oraz powiatów: rzeszowskiego, stalowowolskiego, skarżyskiego, starachowickiego i mieleckiego. Analizując rysunek 1, można również zauważyć w 2016 roku skoncentrowanie w województwie lubelskim najsłabszych (i słabych) 10 powiatów o niskiej konkurencyjności. Są to powiaty: hrubieszowski, chełmski, zamojski, włodawski, radzyński, lubartowski, bialski, parczewski, krasnostawski i tomaszowski. Potwierdza to zróżnicowanie wewnątrzregionalne w poziomie rozwoju gospodarczego województw Polski Wschodniej wyrażające się niską konkurencyjnością. Można zaobserwować lepiej rozwinięte zachodnie części województw Polski Wschodniej, podczas gdy powiaty leżące na wschodzie należą do grupy o najsłabszej konkurencyjności. Najwyższy awans zanotowano w przypadku miasta Rzeszów, który jest liderem aktywności rozwojowej o najwyższym wskaźniku konkurencyjności powiatów w wybranych do badania województwach Polski Wschodniej.

Wyniki przeprowadzonej analizy potwierdzają ogólną stopniową poprawę sytuacji gospodarczej województw Polski Wschodniej mierzoną zmiennymi opisującymi sytuację finansową, gospodarkę i infrastrukturę jednostek, jak również spadkiem poziomu bezrobocia oraz wzrostem liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w rejestrze REGON. Należy również wskazać, że wartości analizo-

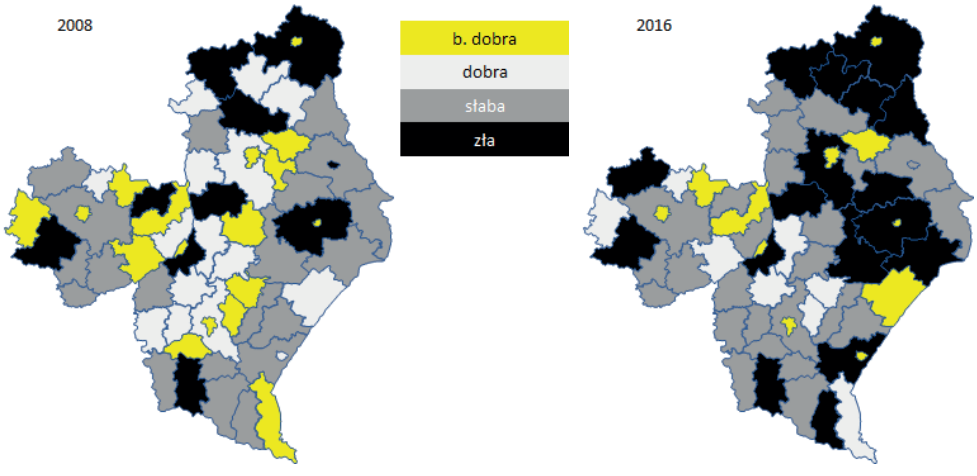

Rys. 1. Poziom konkurencyjności województw Polski Wschodniej w 2008 i 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z tabeli 1.

wanego wskaźnika dla województw Polski Wschodniej są niskie. Wyniki potwierdziły również istotne znaczenie miast na prawach powiatu: Rzeszowa, Lublina, Krosna, Kielc, Zamościa, Chełma, Przemyśla, Białej Podlaskiej i Tarnobrzega jako lokalnych centrów aktywności gospodarczej i konkurencyjności.

Literatura

Broniek P., 2013, *Konkurencyjność infrastrukturalna miast na przykładzie miast na prawach powiatu województwa lubuskiego i zachodniopomorskiego*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 794, Ekonomiczne problemy usług, nr 108.

Dziekański P., 2015, *Wykorzystanie wskaźnika syntetycznego do oceny poziomu rozwoju samorządu na przykładzie gmin wiejskich województwa świętokrzyskiego*, [w:] Owsiak S. (red.), *Determinanty rozwoju polski*, Finanse publiczne, PTE, Warszawa.

Filipiak B., 2006, *Analiza finansowa i jej znaczenie w zarządzaniu finansami*, [w:] *Finanse samorządowe. Narzędzia, decyzje, procesy*, red. Dylewski M., Filipiak B., Gorzałczyńska-Koczkodaj M., Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Gorynia M., 2009, *Teoretyczne aspekty konkurencyjności*, [w:] M. Gorynia, E. Łaźniewska (red.), *Kompendium wiedzy o konkurencyjności*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.

Gorzelak G., 1979, *Dobór zmiennych w statystycznej analizie porównawczej*, Wiadomości Statystyczne, z. 3, PTS, GUS, Warszawa.

Huggins R., 2003, *Creating a UK Competitiveness Index; Regional and Local Benchmarking*, Regional Studies, 37(1), 89-96 (za:) M. Dolata, *Infrastruktura jako instrument poprawy regionalnej konkurencyjności obszarów wiejskich*, 2017, Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Problemy Rolnictwa Światowego, t. 17 (XXXII), z. 3.

Młodak A., 2006, *Analiza taksonomiczna w statystyce regionalnej*, Difin, Warszawa.

Ossowska L., Ziemińska A., 2010, *Kondycja finansowa gmin wiejskich i miejsko-wiejskich województwa pomorskiego*, Journal of Agribusiness and Rural Development, 4(18).

Pawlik A., 2014, *Dystans innowacyjny województw w roku 2016*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce.

Pietrzyk I., 2000, *Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwach członkowskich*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.

Szewczuk A., Kogut-Jaworska M., Zioło M., 2011, *Rozwój lokalny i regionalny. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa.

Szymla Z., 2000, *Determinanty rozwoju regionalnego*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo, Wrocław.

Śmiłowska T., 1997, *Statystyczna analiza poziomu życia ludności Polski w ujęciu przestrzennym*, Studia i Prace Zakładu Badań Statystyczno-Ekonomicznych, GUS i PAN, z. 247, Warszawa.